

BESLENME DURUMU 1980

Anayasa'nın 52. maddesi, «Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplumun yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gereken tedbirleri alır» demektedir, böylece «halkın beslenmesini» Anayasal haklar arasına sokmaktadır.

«Halkın gereği gibi beslenmesi» demek; çocukların, büyüklerin, öğrencilerin, işçilerin, memurların, emeklilerin, yaşlıların, kısaca ülkeyi oluşturan kitlelerin yaşlarına, harcadıkları kaloriye, büyüme gereksinimlerine göre «gerekli besin maddelerini almaları» demektir. «Halkın gereği gibi beslenmesi» demek; çocukların süt, büyüklerin et, yumurta beyaz peynir gibi besin kaynaklarından kilolarına göre hesaplanacak miktarlarda hayvansal proteini, bitkisel besin maddelerinden, tahıl ürünlerinden, yağdan ve karbonhidratlı besinlerden de gereken kaloriyi, yağı, karbonhidratı, vitamin ve minerali almaları demektir.

İnsanlar hem hayvansal, hem de bitkisel besin maddelerini yiyebilen canlılardır. Bu nedenle de, beslenme için karma bir diyeti yeğlerler. Yemeklerinde hem hayvansal, hem de bitkisel besin maddeleri bulunur. Eğer, bu besin maddelerinden bazılarını, çeşitli nedenlerden bulamazlarsa, yerine diğerlerini koyarak beslenmeye çalışır. Bu noktada ortaya çıkan fizyolojik özellik, ekonomik özelliğe bağımlılığı yüzünden, ülkemizdeki halkın yaygın biçimde «kötü ve yanlış beslenmesi»ne yol açmıştır.

KÖTÜ VE YANLIŞ BESLENME..

Türkiye'de geniş halk kitlelerinin kötü ve yanlış beslendiğini, Kalkınma Plânları bile kabul etmişlerdir. Bu kötü ve yanlış beslenme, hayvansal proteinden yoksunlukla belirgin, tahıl ürünlerine dayalı bir beslenme modelidir, «gizli açlık» diye de tanımlanmaktadır. Emek gelirinden başka geliri olmayan geniş halk kitleleri, işçiler, memurlar, emekliler, öğrenciler gibi sosyal sınıf ve katmanlar, giderek daha çok oranda tahıl ürünlerini, hayvansal besin maddelerine yeğlemek zorunda bırakılmışlardır. Türkiye'de temel besin ekmek ve buğday ürünleridir. Günlük ortalama tüketilen kaloringin yaklaşık % 44'ü ekmekten, genel olarak % 58'i ise tahıllardan karşılanmaktadır. Süt ve süt ürünlerinin total kalori içindeki payı % 4.9. et, tavuk, balık ve yumurta gibi diğer hayvansal besinler toplamının sağladığı enerji payının ise % 6.3 olduğu görülmektedir.

Durum açıkça görülmektedir. Buna karşın, Beş Yıllık Kalkınma Plânları da, bir durum saptaması yapmaktan öteye gidememişler, nasıl olup da bu durumun düzeltilebileceğini inandırıcı, uygulanabilir bir modelle ortaya koyamamışlardır. Bunun nedeni de çok açıktır. Türkiye'de geniş halk kitlelerinin giderek **daha çok ekmek, daha az et yemelerinin** temel nedeni ekonomik politikada seçilen yoldur. Bu yolun sonucunda, hayvansal besin maddeleri fiyatları, buldukları yüksek düzeyden daha da yukarılara çıkararak işçi ve emekçi sofralarından çekilmiştir. Bu durumda, geniş halk kitlelerinin görece ucuz buldukları tahıl ürünlerini yemeleri, fizyolojik bir seçeneksizlik olmaktadır.

Doç. Dr. Osman Nuri Koçtürk, 31 Mart 1980 tarihli bir demecinde diyor ki: «AP'nin tek başına iktidara geldiği 1965 yılında devletin resmî verilerine göre, bir kilo ekme 1.09 TL.na, bir kilo et 8.61 TL.na satın alınabiliyor, dolaylı olarak vatandaş 7.9 Kg. ekme parasıyla bir kilo et alabiliyordu. Bugünkü koşullar altında ise ,ekmeğin kilosu yaklaşık 15.0 TL.na ve etin kilosu 300.0 TL.na tırmanmış bulunmaktadır. Vatandaşlarımız bir kilo et satın alabilmek için tam 20 kilo ekme parası ödemek zorundadırlar. Ekme somunları yarım kilo olduğuna göre, bir kilo et satın alabilmek için 40 somun ekme parası ödemek gerekmektedir. Bunu yapabilecek insan sayısı çok az olduğundan vatandaş **ekmeği ekmeğe katık ederek** beslenmeye ve ayakta durmaya çalışmaktadır.

Esasen dünyanın en dengesiz beslenen toplumlarından biri olarak bilinen Türkiye, ete yapılan son zamlardan sonra tükettiği tahıl oranı daha da arttığı için beslenme bakımından çağ dışı bir toplum haline gelmiştir.

Peynir, yumurta, süt, balık gibi hayvansal protein kaynaklarının da çok pahalı oluşu nedeniyle yanına yaklaşamayan halkımız çok zor durumdadır. Bazı semtlerde kasapların günlük et satışı 10 kiloya düşerken, büyük kentlerde et tüketiminin % 60 azaldığı, tahıl tüketiminin ise % 25 yükseldiği ifade edilmektedir. Böylesine az et tüketerek yaşamaya zorlanan bir toplumda her çeşit hastalığa karşı direnç azalır. Bunun bir sonucu olarak önümüzdeki günlerde ilâç harcamalarının ve ölümlerin artması beklenmelidir. Yeteri kadar hayvansal protein almadan beslenmenin bir sonucu da düşünsel (mental) faaliyetin azalması ve toplumda bir tür sersemliğin (stagnation) belirmesidir. Özellikle süt veren ve hamile anneleri etkileyerek yavrularını gereği gibi besleyememelerine, erken doğumlarla sakat çocuk doğumunun artmasına neden olabilecek bu durumun en kısa zamanda düzeltilmesi ve et fiyatlarının 8 kilo ekme parasıyla bir kilo etin satın alınabileceği bir düzeye düşürülmesi gerekmektedir.» (1).

Diyarbakır'da beslenme durumunu araştıran Doç. Dr. Ali Açıkgöz, ilginç sonuçlarla karşılaşmış, Türkiye ortalamasının çok altında değerlerle, geniş halk kitlelerinin nasıl kötü beslendiğini belgelemiştir:

Muayene edilen madde	Yetersizlik oranı
Serum total proteini	% 76
Serum Albümin	% 70
Serum Globülin	% 66
Serum fosfolipid	% 67
Hemoglobin (erkek)	% 47.6
Hemoglobin (kadın)	% 37.7
Serum A vitamini	% 63
Serum C vitamini	% 41.2

Bu araştırmanın önemli özelliği ,alınan besin maddelerinin miktarı üzerinden değil, kanda bulunan değerler üzerinden yapılmasıdır. Kötü beslenmenin ne denli boyutlar kazandığının bilimsel belgeleri son derece uyarıcıdır (2).

NEDEN BÖYLE ?

Gelir gruplarıyla, çeşitli besin maddeleri arasındaki ilişki, «kötü ve yanlış beslenme»nin ekonomik nedenlerini çok açık ortaya koymaktadır. Ekmek, kuru baklagiller, zeytinyağı, pirinç, süt, peynir, et, yumurta örnek alınarak durum ortaya şöyle konulmaktadır:

(En düşük gelir grubunun tüketimi 100 kabul edilerek)

2000 TL'ne		2000-4000	4-6 bin	6 bin ve fazla
Besin maddeleri	kadar			
Ekmek	100	90.9	90.6	83.5
Kuru baklagiller	100	100.0	121.5	155.9
Pirinç	100	130.3	186.6	238.1
Süt	100	154.8	154.8	290.3
Peynir	100	217.0	280.0	351.0
Et	100	169.3	327.3	499.2
Yumurta	100	130.0	150.0	371.4
Zeytinyađı	100	164.8	235.2	324.1

Açııkça görölüyor ki, beslenme sorunu bir gelir dağılımı sorunudur. Gelir arttııkça, et tüketimi beş katına kadar, peynir tüketimi 3.5 katına kadar, süt tüketimi 2.9 katına kadar artmakta, ekmek tüketimi ise azalmaktadır. Türkiye içindeki besin maddeleri tüketimi de bu gerçeğe uygundur. Gelir dağılımıyla beslenme arasındaki bu doğru-

dan ilişki nedeniyle, hayvan yetiştiren bölgeler et tüketiminde çok gerilerde kalmakta, bölgeler arası dağılım da, gelir dağılımına uygun biçimde yönlendirilmektedir. (3).

SERBEST FİYATLAR - SERBEST BESLENME..

İş başındaki hükümetin uyguladığı ekonomik politika, enflasyonu önlemek için fiyatların serbestçe yükselmesine, bu yolla da artık satın alınamayan malların tüketiminin azalmasına dayanmaktadır. Böyle bir ekonomik politika, geniş halk kitlelerinin beslenmesini çok daha kötüye götürmektedir. Serbest bırakılan fiyatlar, özellikle hayvansal proteinli besin maddelerinde çok daha yükseldiği içindir ki, et, süt, beyaz peynir fiyatlarının tırmanışı, artık bu besin maddelerini işçilerin, memurların, köylülerin, emeklilerin sofralarından bütün bütüne kaldırmıştır.

Yapılan bir araştırma, eylül 1979'da 4 kişilik bir aile için günlük en az besin harcamasının 185 lira 88 kuruş, aylık en az besin harcamasının 5576 lira 40 kuruş olduğunu gösteriyordu (4) Besin harcamalarının, aylık giderin % 50'sini oluşturduğunu da anımsamak gereklidir. Oysa, 23 nisan 1980 günkü GÜNAYDIN gazetesinde «**4 kişilik bir ailenin mutfak masrafı bu ay 10 bin 464 liraya çıktı**» başlığı altında, «yılbaşından bu yana büyük bir hızla yükselen gıda maddeleri fiyatları geçtiğimiz ay tüketicilerin alım gücünün sınırına geldi dayandı. Geniş çapta alış veriş edilen semt paazarlarından yaptığımız araştırmada, alım gücü yetersiz kalan tüketicilerin satın aldığı yiyecek maddelerini kısmak zorunda kaldığı ve buna bağlı olarak fiyatların artış hızında bir duraklama olduğu gözleniliyor. Satıcılar, özellikle fiyatları çok artan et, yoğurt, beyaz peynir gibi yiyecek maddelerinin giderek daha az satın alındığını bildirdiler.

Fiyat artış hızındaki duraklamaya rağmen süt ve ekmek zamları, 4 kişilik ailenin mutfak masrafını 136 lira artırarak 10 bin 464 liraya çıkardı.»

Oysa, yüzbinlerce işçinin, memurun, köylünün, emeklinin aylık gelirinin 10 bin liranın altında olduğu bilinen bir gerçek. Böylece, serbest fiyatlarla enflasyonu önlemek, yükselen fiyatların alım gücünü azaltarak tüketimi kısmasına dayalı bir ekonomik politika, beslenmenin değil, açlığın serbestleşmesiyle sonuçlanmaktadır. Türkiye'nin ekonomik bakımdan bağımlı olduğu dış karar merkezlerinin, IMF, OECD, Dünya Bankası gibi organların pek beğendiği ekonomik kararları, işçilerin, emekçilerin çocuklarının sütsüz, kendilerinin etsiz kalmasıyla sonuçlanmaktadır. Doğaldır ki, sofralarda etin, sütün, peynirin boş bıraktığı yer, ekmelele makarnayla doldurulmaya çalışılacaktır.

Böylece, bugüne kadar görülen «az et, çok ekme» tipi kötü ve yanlış beslenme «çok daha az et, çok daha fazla ekme» zorunluluğuyla, «daha kötü ve daha yanlış beslenme» biçimini alacaktır.

NE YAPMALI ?

Görülüyor ki, Anayasaya konan özel madde bile, «halkın gereği gibi beslenmesini» sağlayamamaktadır. Çünkü, aynı maddede, bu konuda gereken tedbirleri almakla yükümlendirilen «Devlet», bir yandan, gene Anayasanın 53. maddesindeki «Devlet, bu bölümde belirtilen iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ancak iktisadi gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir» ifadesiyle bu yükümlülüğün dışına çıkarılırken, diğer yandan halkın beslenmesini hiç de sorun saymayan yönetimlerin elinde bulunmaktadır. Devletin halkın beslenmesini çözmeyi amaçlaması, bu amaca ulaşan bir ekonomik politika uygulaması, Devletin sınıfsal niteliğiyle doğrudan ilgilidir. Ülkeyi, dışa bağımlı bir kapitalizmi sürdürmeyi amaçlayan egemen sınıfların elindeki Devlet için, ekonominin makro plânında halkın beslenmesi değil, serbest fiyat politikasıyla düzenin sürdürülmesi yer almaktadır. Böyle bir düzenin hayvansal besin maddelerinin fiyatlarını aşırı yükselterek, halkı hayvansal proteinsiz bırakması, bu sınıfların pek tasası değildir.

Onun içindir ki, «beslenme sorunu, bu sorundan doğrudan etkilenen işçi sınıfının ve emekçi katmanların sorunudur». Beslenme sorunu bir sınıfsal sorundur. Beslenme sorunu teknik bir sorun değildir, politik bir sorundur. Beslenme sorunu, demokrasi savaşımının ayrılmaz bir parçasıdır.

Bu bağlamda, beslenme sorununun, Türkiye gündeminde işçi sendikaları, demokratik kuruluşlar ve meslek kuruluşları tarafından sürekli canlı tutulması gereklidir. Beslenme Özel Sayısı, Türk Tabipleri Birliğinin bu konudaki sorumluluğunun gereği olmaktadır. Toplumla ilgili herkesi, bu sorumluluğa katılmaya yapılan açık bir çağrıdır.

TOPLUM VE HEKİM

1. Doç. Dr. Osman Nuri Koçtürk, 31.3.1980 tarihli Basın açıklaması.
2. Doç. Dr. Ali Açıkgöz, Diyarbakır'da Beslenme Durumu, Toplum ve Hekim, sayı 8
3. Dr. Tefik Çavdar, Türkiye'de Ekonomik Gelişimin Ana Çizgileri, Toplum ve Hekim, sayı 10.
4. Aşgari Ücret ve Beslenme, İstanbul Tabip Odası Komisyonu Raporu, Toplum ve Hekim sayı 23.